

IQTISODIYOTNING BOSH MUAMMOSI: EHTIYOJLARNING CHEKSIZLIGI VA RESURSLARNING CHEKLANGANLIGI

Hayitov Axliddin Alisher o‘g‘li

Qo‘qon Universiteti, Moliya yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiyotning bosh muammosi bo‘lgan ehtiyojlarning cheksizligi va resurslarning cheklanganligi va ushbu muammoning yechilishi sabablariga oid fikr-mulohazalar, takliflar va muammolarga yechimlar keltirilib o‘tilgan. Iqtisodiyot sohasi jamiyatlarning cheksiz ehtiyojlari va ehtiyojlarini qondirish uchun cheklangan resurslarni qanday taqsimlashini o‘rganishga qaratilgan. Iqtisodiyotning asosiy muammosi odamlarning cheksiz ehtiyojlari va bu ehtiyojlarni qondirish uchun mavjud bo‘lgan cheklangan resurslar o‘rtasidagi ziddiyatdan kelib chiqadi. Ushbu dilemma tanqislik muammosi sifatida tanilgan. Insonning ehtiyojlari va ehtiyojlari cheksizdir. Jismoniy shaxslar sifatida biz doimo turli xil tovarlar va xizmatlarga intilish orqali farovonligimiz va hayot sifatimizni yaxshilashga intilamiz. Biroq, ushbu tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish uchun zarur bo‘lgan resurslar, jumladan, tabiiy resurslar, mehnat va kapital cheklangan. Resurslarning bunday tanqisligi jismoniy shaxslar, korxonalar va hukumatlar uchun ushbu resurslarni eng samarali tarzda taqsimlashni tanlashda katta muammo tug‘diradi.

Kalit so‘zlar: moddiy ehtiyojlar, samaradorlik, natija, to‘la bandlik, iqtisodiy tanlov, muqobil xarajat, inson ehtiyojlari, resurslar, jismoniy shaxslar, ehtiyoj.

Kirish: Iqtisodiyotning bosh muammolari dastlabki ikki muammo sifatida keltirilgan: ehtiyotlar chekisizligi va resurslar cheklanuvchiligi. Ehtiyotlar chekisizligi, iste‘mol qilinadigan mal va xizmatlarning yetarli darajasini ta‘minlashda tushunchasizlikka, ya‘ni daromadning iqtisodiy shakllarida ishlatilishadi. Resurslar cheklanuvchiligi esa, resurslar (masalan, energiya, suv, vaqt, odam kuchlari kabi)ning taqsimlanishi, iste‘mol qilinishi va tiklanishi jarayonida sodda amaliyotlardan xosil bo‘lgan cheklanishlarga bo‘g‘liq. Bu muammolar iqtisodiyotda yaxshi bajarilishi kerak bo‘lgan boshqa asosiy muammolar qatoriga kiradi. Iqtisodiyot sohasi barcha iqtisodiy qarorlarning asosini tashkil etuvchi asosiy dilemma bilan kurashadi: cheksiz inson istaklari va ehtiyojlari va ularni qondirish uchun mavjud cheklangan resurslar o‘rtasidagi to‘qnashuv. Tanqislik muammosi sifatida tanilgan ushbu mojaro shaxslar, korxonalar va jamiyatlarning resurslarni eng samarali tarzda taqsimlash bo‘yicha tanlov qilish usullarini shakllantiradi. Cheksiz ehtiyojlar va cheklangan resurslar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganib, iqtisodchilar jamiyatlarning turli xil va doimiy ravishda kengayib borayotgan ehtiyojlarini eng yaxshi qondirish uchun jamiyatlar tovarlar va xizmatlarni ustuvorlashtirish, ishlab chiqarish va tarqatish mexanizmlarini tushunishga intiladi.

Asosiy qism: Iqtisodiyotning bosh muammolari — ehtiyotlar chekisizligi va resurslar cheklanuvchiligini oldini olish uchun quyidagi chora mavjud:

Tadbirkorlik va innovatsiyalar: Yaratuvchi va isloh qiluvchi tadbirlar, yangiliklar va innovatsiyalar orqali ehtiyotlar chekisizligini kamaytirish mumkin. Bu, yangi iste‘mol qilinadigan mahsulotlar yaratish, xizmatlarni taqdim etish va resurslarni samarali foydalanishga imkon

beradi. Ushbu asosiy iqtisodiy muammo resurslarni taqsimlashda o'zaro kelishuvlar va qarorlar qabul qilish zarurligini ta'kidlaydi. Shuningdek, u imkoniyat xarajatlarini hisobga olish muhimligini ta'kidlaydi - tanlov amalga oshirilganda bekor qilingan keyingi eng yaxshi alternativning qiymati. Tanqislik va resurslarni taqsimlash dinamikasini o'rganish orqali iqtisodchilar jamiyatlar farovonlikni maksimal darajada oshirish va umumiy farovonlikni yaxshilash uchun o'zlarining cheklangan resurslaridan qanday qilib yaxshiroq foydalanishi mumkinligini tushunishga intilishadi. Inson ehtiyojlari va istaklari mohiyatan cheksizdir, chunki odamlar doimo o'z farovonligini yaxshilashga, yuqori turmush standartlariga intilishlariga va turli xil istaklarni bajarishga intiladilar. Boshqa tomondan, yer, mehnat, kapital, xomashyo kabi resurslar cheklangan bo'lib, aholining tobora kengayib borayotgan talablarini to'liq qondira olmaydi.

Iqtisodiyotning asosiy muammosi cheksiz inson ehtiyojlari tushunchasi va bu ehtiyojlarni qondirish uchun mavjud resurslarning cheklanganligi bilan bog'liq. Ushbu fundamental iqtisodiy masala shaxslar va jamiyatlarning tovarlar va xizmatlarga bo'lgan cheksiz xohish-istaklari o'rtasidagi nomutanosiblikni va bu tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan er, mehnat, kapital va texnologiya kabi resurslarning tanqisligini ta'kidlaydi.

Cheksiz ehtiyojlar kontseptsiyasi inson istaklari va istaklari to'yib bo'lmaydiganligini anglatadi, bu esa odamlarni doimiy ravishda o'sib borayotgan talablarini qondirish uchun ko'proq tovarlar va xizmatlarni qidirishga olib keladi. Bu to'yinmaslik iqtisodiyotda iste'mol va ishlab chiqarishni rag'batlantiradi, chunki odamlar ko'proq resurslar va mahsulotlarni sotib olish orqali o'zlarining farovonligi va hayot sifatini oshirishga intilishadi.

Boshqa tomondan, cheklangan resurslar tushunchasi tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish uchun mavjud bo'lgan ishlab chiqarish omillarining cheklangan xususiyatini anglatadi. Resurslar jismoniy shaxslarning cheksiz ehtiyojlariga nisbatan kam bo'lib, bu turli xil foydalanish o'rtasida resurslarni taqsimlashda raqobat va o'zaro kelishuvlarni keltirib chiqaradi. Bu tanqislik resurslardan foydalanishda tanlov va o'zaro kelishuvlarni talab qiladi, chunki shaxslar va jamiyatlar o'z ehtiyojlarini birinchi o'ringa qo'yishlari va o'zlarining farovonligini maksimal darajada oshirish uchun resurslarni samarali taqsimlashlari kerak.

Cheksiz ehtiyojlar va cheklangan resurslar o'rtasidagi o'zaro ta'sir imkoniyatlar narxi, samaradorlik, resurslarni taqsimlash, ishlab chiqarish imkoniyatlari chegarasi va talab va taklif kabi bozor mexanizmlari kabi asosiy iqtisodiy tushunchalar va tamoyillarni keltirib chiqaradi. Iqtisodchilar jamiyatlar mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish uchun kam resurslarni qanday taqsimlashini, ularni shaxslar o'rtasida taqsimlashini va cheksiz istaklar va cheklangan resurslar o'rtasidagi nomuvofiqlikni bartaraf etish uchun iste'mol, ishlab chiqarish va investitsiyalar bo'yicha qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

Oxir oqibat, cheksiz ehtiyojlarni cheklangan resurslar bilan muvozanatlash muammosi iqtisodiy nazariyaning asosini tashkil etadi va iqtisodiy o'sishni, barqarorlikni va farovonlikni rag'batlantirishga qaratilgan siyosiy qarorlar haqida ma'lumot beradi. Ushbu asosiy iqtisodiy muammoni tushunish va hal qilish orqali jismoniy shaxslar, korxonalar va siyosatchilar resurslarni taqsimlashni optimallashtirish, iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish va jamiyatda umumiy farovonlikni oshirish ustida ishlashlari mumkin.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyotning asosiy muammosi, insonning cheksiz ko‘ringan ehtiyojlari va cheklangan resurslar o‘rtasidagi doimiy nomutanosiblik shaxslar, korxonalar va jamiyatlar uchun asosiy muammodir. Bu tanqislik holati resurslarni samarali taqsimlash, o‘zaro kelishuv va raqobatdosh talablarni hal qilish uchun qarorlar qabul qilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Tanqislik bilan bog‘liq cheklovlarni tan olgan holda, iqtisodchilar raqobatdosh ehtiyojlar sharoitida foydali va farovonlikni maksimal darajada oshirish uchun shaxslar va jamiyatlar qanday tanlov qilishlarini tahlil qilishlari mumkin. Imkoniyat xarajatlari kontseptsiyasini tushunish resurslarni taqsimlash to‘g‘risidagi qarorlar bilan bog‘liq bo‘lgan kelishuvlarni baholashda juda muhimdir. Jamoatchilik, hukumatlar, va sarmoyadorlik tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlik va koordinatsiya, siyosiy va iqtisodiy islohotlar, va innovatsiyalar bilan, iqtisodiyotning bosh muammolari g‘oyasi bilan kelajakda sodiqlikni oshirish uchun birgalikda ishlashlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xursanaliyev, B. (2023). KICHIK VA YIRIK BIZNESNI BOSHQARISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALARI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 7, 28-30.
2. Boburmirzo, X., & Abbosxon, Y. (2022, March). O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATINING RIVOJLANISH TAHLILI. In E Conference Zone (pp. 168-170).
3. Шоҳрузбек Равшан Ўғли Рузиев, Ҳамиджон Якубович Расулов, & Аббосхон Алиевич Юсупов (2022). ОЦЕНКА ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ТУРИЗМА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. Academic research in educational sciences, 3 (2), 617-629.
4. Khurshid Gafurov. (2021). Economic Performance of Kazakhstan and Uzbekistan Since Independence: Impacts of Selected Economic Policies and Institutions. Conference paper: Uzbekistan on The Way to Third Renaissance: Harmony of Ethnocultural, Historical and Economic Aspects. «Innovatsion rivojlanish nashryoti. <https://doi.org/10.54613/001069>
5. Nazrullaevna, M. G. (2021). O ‘ZBEKISTON SHAROITIDA KICHIK BIZNESNI INVESTISIYALASHNING O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(5), 640-645.
6. Мелибаева Г.Н. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ CRM-СИСТЕМ КАК ИНСТРУМЕНТА УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНИЗАЦИИ // Экономика и социум. 2023. №5-2 (108). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ispolzovaniya-crm-sistem-kak-instrumenta-upravleniya-personalom-v-organizatsii> (дата обращения: 08.01.2024).
7. Yusupov, A. A. (2023). KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA INSON RESURLARIDAN FOYDALANISHNING METODOLOGIK ASOSLARI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 7, 46-48.
8. Aliyevich, Y. A. (2023). O ‘ZBEKISTON IQTISODIY SHAROITIDA INSON RESURLARIDAN FOYDALANISHDAGI FAOLIYAT TURLARI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1, 76-78.
9. Umarov Toxirjon Mamurjonovich. (2024). ERKIN IQTISODIY ZONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA INNOVATSIYALAR VA INVESTITSIYALARNI RAG‘BATLANTIRISHDA KLASTER YONDASHUVINING O‘RNI. *INTERNATIONAL CONFERENCE OF*

NATURAL AND SOCIAL-HUMANITARIAN SCIENCES, 1(1), 156–167. Retrieved from <https://universalconference.us/universalconference/index.php/ICNSHS/article/view/277>

10. Otto, M., & Thornton, J. (2023). JAHON IQTISODIYOTI VA XALQARO MUNOSABATLAR. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 216-219.

11. Mамurjonovich, U. T. (2022). WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS. ФГБОУ ВО «КАБАРДИНО-БАЛКАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. ХМ БЕРБЕКОВА». КОЛЛЕДЖ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЭКОНОМИКИ (РОССИЯ) ИСЛАМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТСКИЙ КОЛЛЕДЖ ТАЗКИЯ, 142.

12. Mамurjonovich, U. T. (2023). JAHON IQTISODIYOTIDA YANGI INDUSTRIAL DAVLATLARNING TUTGAN O‘RNI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 344-345.